

Németh Szilvia (DE): Nyelvi szinesztézia: A hallás és a további négy érzék közötti kapcsolat vizsgálata német frazeologizmusok alapján

A kognitív nyelvészet egyik alapfeltevése, hogy a nyelv a testi tapasztaláson alapul, ezáltal a jelentés szintén tapasztalati alapú (pl. Ibarretxe-Antuñano 2019, Sulikowska 2019). A hagyományos arisztotelészi modell szerint a külvilágból érkező információkat alapvetően öt érzékterületen keresztül (látás, hallás, szaglás, ízlelés és tapintás) fogadjuk be (pl. Ryzhova et al. 2019, Staniewski 2022). A testi tapasztalással szorosan összefügg a szinesztézia fogalma, amely alatt különböző érzékterületek összekapcsolódását értjük (Staniewski 2021). A szinesztéziás nyelvi kifejezések vizsgálata tehát kiváló lehetőséget kínál az észlelés és a nyelv kapcsolatának közelebbi megismeréséhez is (Salzmann 2014). A nyelvi szinesztéziára általában egyfajta metaforaként tekintenek, melyben a jelentésátvitel két különböző észlelési modalitás között jön létre. Ennek során egy adott ingert egy másik érzékterülethez tartozó szavak segítségével írunk le (Strik Lievers 2015), például *keserű dallam* [ízlelés + hallás].

Jelen előadás a nyelvi szinesztézia frazeológiai szempontú vizsgálatával foglalkozó korábbi kutatásokhoz kíván hozzájárulni. Staniewski (2022) munkájában a szaglás, az ízlelés és a tapintás kevésbé vizsgált érzékterületeire összpontosítva elemez olyan német frazeologizmusokat, amelyekben az említett érzékekhez kapcsolódó, kiválasztott lexémák fordulnak elő, és feltárja, hogy ezek figuratív használata során az egyes érzékterületek milyen más, az észleléshez nem kötődő fogalmi területekre terjedhetnek ki.

Kutatásom a HALLÁS érzékterületét helyezi a középpontba, és annak a kérdésnek próbál meg utánajárni, hogy vajon a másik négy érzékterülethez kapcsolódó lexémák feltűnnek-e a hallás leírására/jellemzésére olyan német frazeologizmusokban, amelyek jelentése a hallással kapcsolatos. Ebben az esetben tehát az átvitel során mind a forrás-, mind pedig a céltartomány az észlelés területéről származik. A vizsgálat során az adatgyűjtéshez a *Redensarten-Index* című weboldalt használtam forrásként, ami német szólások, szófordulatok, közmondások és idiomatikus kifejezések gyűjteménye. Első lépésben kikerestem az oldalon azokat a frazeologizmusokat, melyek jelentésleírásában szerepel a *hören* ('hall') ige. Ezt követően szemantikai szempontok szerint átfogó kategóriákba soroltam az egyes találatokat, hogy megállapíthassam, pontosan milyen viszonyban is állnak a hallással. Az adatgyűjtés során összesen 32 releváns frazeologizmust találtam. Ezek közül azonban mindössze ötben jelentek meg a másik négy érzékterülethez tartozó érzékszervet jelölő lexémák, például: (*sich*) *etwas auf*

der **Zunge** zergehen lassen, etwas aus erster **Hand** wissen/hören/kaufen. Előadásomban ezeket elemzem alaposabban.

Elemzéseim tehát a szinesztézia jelenségére fókuszálva arra irányulnak, hogy milyen fogalmi kapcsolat állhat fenn a HALLÁS és a további négy érzékterület között a vizsgált frazeologizmusokban.

Szakirodalom:

Ibarretxe-Antuñano, I. (2019): Perception metaphors in cognitive linguistics. Scope, motivation, and lexicalisation. In: Speed, L. J./O'Meara, C./San Roque, L./Majid, A. (Hrsg.): *Perception Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 43–64.

Ryzhova, D./Rakhilina, E./Kholkina, L. (2019): Approaching perceptual qualities. The case of HEAVY. In: Speed, L. J./O'Meara, C./San Roque, L./Majid, A. (Hrsg.): *Perception Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 185–207.

Salzmann, K. (2014): Lexikalisierte Synästhesien im Sprachvergleich Italienisch-Deutsch. In: *Studi e Saggi Linguistici*, 52/1, 109–140.

Staniewski, P. (2021): Was kann uns schwache sprachliche Synästhesie über „starke synästhetische Metapher“ sagen? Schwache vs. starke Synästhesie im Deutschen und deren Problemstellen veranschaulicht am Beispiel des Lexems *Freude*. In: *Linguistische Treffen in Wrocław*, 19/1, 303–326.

Staniewski, P. (2022): Der ausgewählte Wortschatz der niederen Sinne und dessen figurative Verwendung aus der Perspektive der deutschen Phraseologie. In: Gondok, A./Jurasz, A./Kałasznik, M./Szczęk, J. (Hrsg.): *Aktuelle Trends in der phraseologischen und parömiologischen Forschung weltweit*, Bd. 2. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 247–275.

Strik Lievers, F. (2015): Synaesthesia: A corpus-based study of cross-modal directionality. In: *Functions of Language*, 22/1, 69–94.

Sulikowska, A. (2019): *Kognitive Aspekte der Phraseologie. Konstituierung der Bedeutung von Phraseologismen aus der Perspektive der Kognitiven Linguistik*. (Danziger Beiträge zur Germanistik, Bd. 57.) Berlin [u. a.]: Peter Lang.

Weboldal: Redensarten-Index: <https://www.redensarten-index.de/suche.php> (Letzter Zugriff: 26.09.2023)